

מבצע אטלס - הבאת רכש נשק צרפתי מנמל אלג'יר

מאת: פיני אשוח

כאיש פלי"ם, המתנתי באיטליה לתורי להפליג ארצה כמלווה, באחת מספינות המעפילים. בשישי למאי, 1948, נקראתי למלון "אקסלסיור" שבנאפולי לפגישה עם יהודה ארזי שפעל באותה תקופה בנושאי ה'רכש' -- משלוח של מערכות נשק ארצה בעידן 'האמברגו' שהוטל אז על ידי האו"ם על אזורנו.

לאחר שעה קלה הגיע למקום המפגש גם אברהם ליכובסקי, ה'גדעוני'. ללא הסברים נשלחנו שנינו להכין צילומי דרכון ולהביאם לויקטוריה קנטוני שעבדה לצדו של יהודה.

בפגישה שנערכה למחרת היום, נמסרו לנו דרכונים דרום-אפריקאיים. שמי הוסב לליונל הריס הודס, יליד יוהנסבורג וכו'.

יהודה הציג בפנינו את הפרטים הקשורים במבצע 'אטלס'. הקרבות בארץ היו בעיצומן ותל-אביב חסרה אז בין השאר נשק נ.מ. להגנתה בפני המטוסים המצרים. הוא הוסיף שבעוד יום-יומיים נעלה שנינו על ספינת משא קטנה בשם 'אפואניה' כסטודנטים דרום אפריקאיים מחפשי הרפתקאות... אברהם יפעל בהפלגה כאלחוטן ואני כימאי. המגמה - להפליג לנמל אלג'יר ולהעמיס שם 13 תותחי נ.מ. דו-קנים מסוג "הוצ'קס", מקלעי "שאטו" וכמות גדולה של תחמושת. הכול מעודפים של הצבא הצרפתי.

למעט רב-החובל לא ידע איש בצוות הספינה על מטרת ההפלגה וכן את זהותנו הנכונה. יהודה הוסיף שבמסמכים המזויפים יצוין שמטרת ההפלגה - נמל טנג'יר ובהמשך - ניקרגואה שבדרום אמריקה.

בתאריך 15 למאי 1948 הגענו לנמל אלג'יר. לאחר מספר ימי המתנה מורטי עצבים, הגיע לתאנו המשותף בספינה הסוכן הפולני, שטפל במשלוח הנשק. בשיחה שהייתה לי לאחרונה עם יהודה ["פרא"] בן-צור, חברי מהפלי"ם, העוסק בימים אלה במחקר על ספינות הרכש, נודע לי שהפולני הזה לא היה "סתם" סוכן אלא רוזן אמיתי רב פעלים שפעל רבות למען ישראל.

למחרת היום, עם השלמת הסידורים הפורמלים, הוחל בהעמסת הנשק. בעזרת מראות עקבנו מאשנב התא על הנעשה. כאשר היינו סמוכים לסיומה של ההטענה שמנתה 244 יחידות/אריזות, מספר שלא אשכח, הופיע בפתח התא רב החובל כשהוא נרגש ומיזע ומודיע לנו שנקלענו למשבר חמור.

הסתבר שברגע של חולשה, הוא סיפר ב"סודי סודות" למכונאי הראשי של הספינה את הפרטים המדויקים על ההפלגה, המטען וזהותנו. המכונאי שנפגע מאי שיתופו בפרטי המבצע סיפר על כך לעוד איש צוות ותוך זמן קצר נודעו הפרטים לכל צוות הספינה. נזכור כי כל הפרשה מתרחשת בעת עגינת הספינה באלג'יר בעיצומם של קרבות מלחמת העצמאות בארץ כשמאות ערבים מסביבנו.

רב החובל הוסיף שברגע זה מתנהל דיון קולני בתא הימאים שבחרטום הספינה על גובה התשלום שיש לדרוש מהיהודים, כדמי שתיקה....

אברהם ואני הגענו מיד למקום ונוכחנו במתרחש. איתרנו את "המנהיג" שניצח על הויכוחים הנרגשים שהיו שם. בתאום מהיר בינינו, חסם אברהם את היציאה מהמקום. אני נכנסתי פנימה ובקשתי לומר

מספר מלים. אישרתי שאנו אכן יהודים מפלשתינה, מצויים בימים אלה במלחמת קיום קשה בארץ וכי בתוכניתנו להפליג עם המטען שמסיימים להטעינו, לתל-אביב. הוספתי שמטעמים ברורים לא יכולנו לשתף את כל הצוות בפרטים. במעמד זה חשפנו [ללא איום] אקדחים שנמסרו לנו באטליה ע"י יהודה ואשר כללו הוראות כיצד לפעול במצבי חירום.

בתוך המהומה שהייתה בשלב זה, נעמד לפתע אחד הימאים, ויטוריו סירבלה, והצהיר שכמי ששרת כבר פעם על ספינת מעפילים שהפליגה מאיטליה לפלשתינה, הוא משוכנע שננהג בצוות הספינה בהגינות ובנדיבות. המתח ירד. "המנהיג" ועוד איש צוות "הסכימו" להסתגר בתא סמוך [ויטוריו טען שהם הוכנסו לתא העוגן] עד לצאת הספינה מהנמל.

בימי ההפלגה האחרונים ארצה ליווה אותנו מטוס 'דקוטה' של חיל האוויר שלנו, שהיה אז בחיתוליו וכן ספינת חיל הים כנראה א-16 היא ה'אילת' שפעלה קודם לכן כספינת מעפילים, עד כניסתנו לנמל תל-אביב. באמצעות משקפת, זיהיתי על חרטומה את אורי בתר, אותו הכרתי בתקופת לימודי בבית הספר הימי בחיפה. לאחר שהספינה נקשרה לרציף, הופיע מוניה מרדור ואחרים שמהם זכינו לברכות נרגשות וגם לנשיקה...

בעת פריקת המטען ב-5 ליוני 1948, הופצצה תל-אביב ע"י מטוסי 'ספיטפייר' מצריים. מפצצה שהוטלה סמוך ל'אפואניה' נפצעו אברהם ואחד הימאים בספינה. ושוב, נודע לי מיהודה בן-צור בעת כתיבת שורות אלה, שסמוך ל'אפואניה' עגנה בעת ההפצצה, ספינת רכש אחרת היא ה"מונטה-קיארו" עם מטען של 200 טון של חומרי נפץ...

לימים, לאחר נישואיי, התגוררתי בקרית-ביאליק. יום אחד פגשתי סמוך לביתי את חווה ה'גדעוני' וסמוך לה בדמות מוכרת. היה זה ויטוריו סירבלה, הימאי מצוותה של ה'אפואניה' שבאותם רגעים קריטיים בנמל אלג'יר הצהיר אז מה שהצהיר, ואולי בזכותו ניתן לי להעלות את הסיפור על 'מבצע אטלס'.

חווה וויטוריו הכירו זה את זה על ספינת הרכש 'אביוניה', ונישאו לאחר מכן. ויטוריו, ששינה את שמו לעמנואל, פעל שנים רבות בצי הסוחר והיה תושב מכובד ומעורב בקרית-ביאליק עירי.

שמרתי על קשר רצוף עם חווה וויטוריו עד לפטירתם לאחרונה. יהי זכרם ברוך.